

OPEN BRIEF

AAN

DE REDACTIE VAN „DE TIJD”.

NAAR AANLEIDING VAN HARE VERZUCHTING OVER

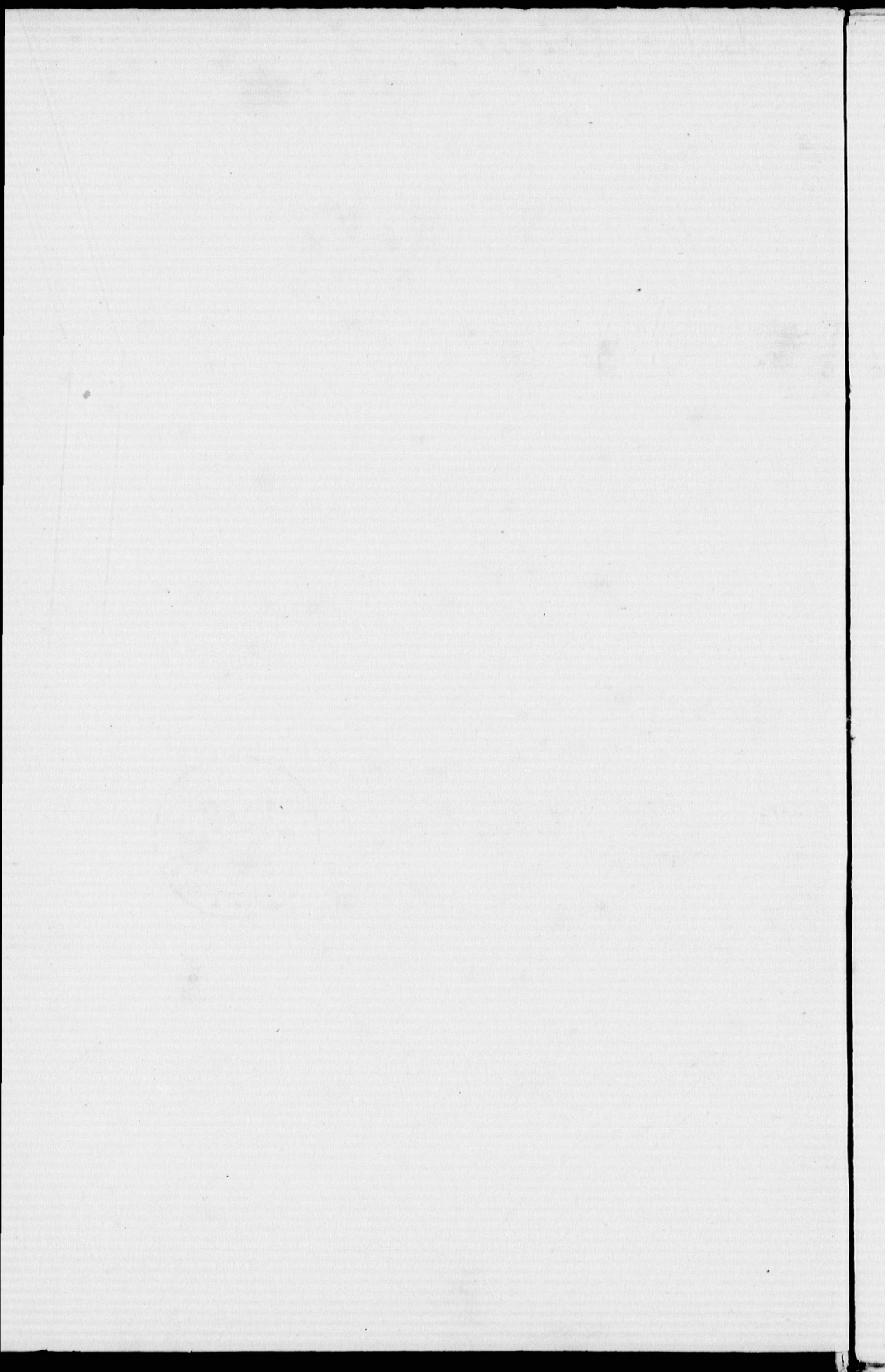
„HET PAUSDOM,
ZIJN ONTSTAAN, BLOEI EN VERVAL, NAAR HET
HOOGDUITSCH VAN HERIBERT RAU,”

DOOR

S. H. TEN CATE.

ZWOLLE,
VAN HOOGSTRATEN & GORTER.
1871.

In het nummer van *De Tijd* van Zaterdag den 25 November ll., wordt door de redactie besproken: „*Het Pausdom, zijn ontstaan, bloei en verval, naar 't Hoogduitsch van Heribert Rau, door S. H. ten Cate.* Die bespreking luidt als volgt:

„Daar moest allerwege een jury van wetenschappelijke en onpartijdige mannen zijn, die sommige schrijvers *eerloos* verklaarden, en de tijdgenooten voor het koopen van die elendige voortbrengselen waarschuwden, welke in strijd zijn met alle waarheid en regtschapenheid.

„Zulks was terstond onze gedachte, toen ons de opeenstapeling van lasteringen, bij het openen van het te Zwolle door van Hoogstraten & Gorter uitgegeven *Het Pausdom* . . . van Heribert Rau, door S. H. ten Cate, op bladz. 17 en verv. in het oog viel.

„Leest en oordeelt! Het is de vertaler, onze landgenoot dus, die het volgende durft schrijven: „Rau schetst de eerste christenen te gunstig en de heidenen te zwart. Ieder goed geordende staat moest wel ontevreden wezen over de houding der eerste christenen. Men neme altijd in aanmerking dat zij *onderdanen* waren, die even goed aan de wetten moesten gehoorzamen als de heidenen. Zij mogten *ongestoord* hunne godsdienstoefeningen houden, en de eerste christenen hadden dit moeten waardeeren, omdat zij zoo eene ontzaggelijke *minderheid* uitmaakten; doch in plaats van zich als rustige burgers te gedragen, verkondigden zij overal, waar zij maar in de gelegenheid waren, dat zij de heidensche goden — en dus ook de *staats*-godsdienst — als uit den duivel verafschuwden, en dat de verdelging er van hun doel was. Zij schroomden niet, de heidensche goden en tempels met smaad en spot te bejegenen.

„Nu vragen wij in gemoede, of dit de heidensehe priesters en het volk niet in toorn moest doen ontsteken. Eene meerderheid, en bovendien eene wettige meerderheid, laat zich niet bespotten en verguizen door eene minderheid, vooral wanneer aan die minderheid welwillend is toegestaan in vrede naast de meerderheid te leven. Doch dit was nog niet alles: onder de christenen stonden woedende dweepers op, die de menigte in onrust en spanning bragten door het profeteeren van rampen, van de verschijning van den Antichrist en van den jongsten dag. Verder was het aan de heidenen niet onbekend, dat de belijders der nieuwe leer in talrijke sekten verdeeld waren, die elkander met fellen hartstogt bestreden, terwijl sommige sekten nachtelijke feesten vierden van den razendsten en onzedelijksten aard, waarbij de Bachanaliën in het niet verdwenen. En wanneer men nu dit alles in aanmerking neemt, dan is het volstrekt niet te verwonderen, dat de keizers met argwaan vervuld waren jegens de belijders der nieuwe leer. Verder merkte men op, dat de christen-vervolgingen op verre na zoo gruwelijk niet waren, als de christen-overleveringen ons wel zouden willen diets maken. Wij zullen niet ontkennen, dat Nero de christenen vervolgte, maar het gold alleen de zoogenaamde misdadigers, die Rome in brand gestoken hadden; de christenen buiten de hoofdstad bleven over het geheel ongemoeid, zoodat er geen sprake kan zijn van een eigenlijke vervolging der christenen. Het is bovendien *nergens* bewezen, dat er apostelen ter dood gebragt zijn. De eerste man van aanzien, van wien men zeker weet dat hij ter dood gebragt werd, omdat hij *Christen* was, was de bisschop Cyprianus van Carthago, die in 257 werd onthoofd.” En zoo gaat dat voort.

„Wat is dat nu? Moet men het een gewrocht van haat noemen tegen het christendom of een gedrocht van onkunde op historiesch gebied? Wij gelooven nog het laatste, maar dan is het toch eerloos, zoo zonder eenig grondig onderzoek, tegenover de beweringen van alle christen-geschiedschrijvers, hetzij protestantsche of niet-protestantsche, den eersten christenen zulke lasteringen toe te voegen. Tot nog toe stonden de leeraars der eerste en oude kerk bij allen in hooge waarde, en hunne geschriften, om hier de woorden van den Amsterdamschen hoogleeraar Francius te gebruiken: „waren in groote achting van alle eeuwen, bij alle volken en zij zijn in waarde bij alle verstandigen. Nu vind m' er niet alleen deuchdt, maar ook geleertheid, die de deuchdt opheldert, maar ook welsprekendheid, die de deuchdt voortzet en als met een hamer ten boezem injaagt.” (Gregorius Nazianzenus van de mededeelzaamheid, Voorreden

bl. 2—12). Om de zeden van heidenen en christenen in de eerste eeuw te kennen, was er volgens aller gevoelen geen beter bron; en dat alles maakte, dat sedert de reformatie, zoowel van protestantsche als katholieke zijde, uitgaven op uitgaven volgden, zooals, om ons hier slechts bij één te bepalen, de brieven van den heiligen Clemens, wiens dood omtrent het jaar 100 wordt gesteld. Zij werden in alle landen van Europa, waar eenigzins de Grieksche letteren bloeiden, uitgegeven. Voor ons ligt een lijst van 12 uitgaven, waarvan 2 te Amsterdam in 1698 en 1724; hierbij zouden wij nog kunnen voegen die van Mgr. Heffele te Tübingen en de uitgave van professor Beelen te Leiden in onze dagen. Zoo ook de brieven van Ignatius, onder Trajan in 107 door de wilde dieren te Rome verscheurd, zooals wij in een geschrift dier dagen uitvoerig kunnen vinden.

„Verder de brief van Polycarpus, leeraar van S. Jan, benevens het verslag van zijnen dood door zijne priesters, van welk verslag de geleerde Jos. Scaliger getuigde, dat hij in de geheele kerkelijke geschiedenis niets kende dat meer indruk op hem maakte. Voegt hier nu nog bij die schoone verdedigingschriften van Justinus onder Antoninus Pius en Marcus Aurelius, het overschoone smeekschrift voor de christenen van Athenagoras aan de keizers Marcus Aurelius, Antoninus en Lucius Aurelius Commodus; de geschriften van Tatianus en Theophilus, allen, God zij gedankt, nog uit dien tijd overgebleven. Ziedaar een menigte geschriften, die ons zullen zeggen, wat de heidenen en de eerste christenen in die dagen verrigttten, terwijl met veel nut daarbij het werk van Lactantius de Persecutoribus de Acta Sincera van Th. Ruinart kunnen gebruikt worden. En wanneer men die werken slechts een weinig heeft bestudeerd, dan vragen wij ook een ieder in gemoede, of de heer S. H. ten Cate wel ooit een letter van dat alles gezien heeft, en of wij evenzeer niet in toorn moeten ontsteken over zoovele valsche voorstellingen?

„Om tot staving van onze meening nog slechts iets te noemen. „Het is nergens bewezen dat de apostelen ter dood gebragt zijn. De eersteman van aanzien, van wien men zeker weet dat hij ter dood gebragt werd, omdat hij christen was, was de bisschop Cyprianus van Carthago, die in 257 werd onthoofd.” De heer ten Cate kan daarover gemakkelijk betere inlichtingen bekomen, hij zie bijv. wat de apostelen Petrus en Paulus aangaat, het eerst geciteerde werk van den H. Clemens, caput V, en wat zijne lasteringen aangaat tegen het christendom, hij zal ze genoegzaam wederlegd vinden in de verweerschriften van bovengenoemde schrijvers enz. Wij hebben den lust niet verder kennis te

nemen van Rau's Pausdom, een werk, dat hoezeer het in den smaak des vertalers valt, ons geen f 2.80 waard is."

Men ziet dat het meer een aanval is op den vertaler, dan op den schrijver zelve; en omdat het stuk in zulk een hevigen toon gesteld is, ben ik van oordeel dat ik den aanval niet onbeantwoord mag laten. De redactie vraagt of men mijne bewering een gewrocht van haat moet noemen tegen het christendom, of een gedrocht van onkunde op historisch gebied. Zij gelooft nog het laatste, doch ik voor mij geloof geen van beide, en hoop dat de lezer na het lezen mijner repliek van dezelfde meening zal wezen. Wat die haat tegen het christendom betreft — die is mij vreemd; ik huldig het beginsel van verdraagzaamheid en rechtvaardigheid, maar toch moet ik er openlijk voor uitkomen, dat het christendom, 't welk een onfeilbaren Paus bezit, met den syllabus en de 21 *Canones de Ecclesia*, niet zeer in mijn smaak valt, en wel omdat ik zoodanig christendom gevaarlijk acht voor de vrijheid en ontwikkeling der volkeren. En de bewegingen in Duitschland en elders bewijzen maar al te zeer, dat ik niet alleen sta in die meening. Overigens heb ik in dat citaat beweerd, dat Rau de christenen te gunstig en de heidenen te zwart schilderde; ik blijf dat citaat handhaven, en wilde er alleen door aantoonen, dat de christenen aanleiding gaven tot den haat, dien de heidenen jegens hen koesterden. Ik wilde er op wijzen, dat het niet rechtvaardig is, de heidenen steeds van alles de schuld te geven en de christenen schoon te laten, en ik mocht zulks doen, omdat de geschiedenis — volgens *De Tijd* natuurlijk niet — daar voorbeelden genoeg van aan de hand geeft. 't Was dus volstrekt geen haat jegens het christendom dat mij bezielde, maar wel afkeuring van de bewegingen die de

christenen verwekten, en een gevoel van rechtvaardigheid voor de gewoonlijk al te zwart gemaakt wordende tegenpartij. En daarom had *De Tijd* ook het vervolg mijner noot moeten meêdeelen, waarin ik mijne bewering met voorbeelden trachtte te staven.

„Of (moet men het) een gedrocht van onkunde op historisch gebied (noemen)?” vraagt *De Tijd*, en hij gelooft van ja. Nu, in gezelschap van mannen als Schlosser en Kolb kan ik mij dat verwijt getroost laten aanleunen. De redactie haalt eene wolk van getuigen aan ¹⁾, om haar verwijt met bewijzen te staven. Maar verdienen die schrijvers onvoorwaardelijk geloof? Want, vurige en dweepzieke verdedigers des christendoms zijnde, waren zij natuurlijk meestal blind voor de tekortkomingen hunner secte, waartoe zij behoorden, stelden zij hunne zaak zeker van de schoonste zijde voor, en bij den haat, dien zij de heidenen toedroegen, werden dezen in geen gunstig daglicht gesteld. De beschuldiging van *De Tijd* zou nog eenigen zin hebben, wanneer ik beweerd had, dat de heidenen in alle opzichten braaf waren, en de christenen in alle opzichten schurken. Doch dat is nergens door mij geschied. Ik heb niet gezegd, dat er geene christenen waren vol verheven moed en ware zielegrootheid, doch heb alleen hunne houding in 't algemeen besproken. En zoo als ik die houding daar geschetst heb, heb ik haar meerendeels ontleend aan de werken van twee uitstekende Duitsche geschiedschrijvers, Schlosser en Kolb, die nog wel heel andere

1) Onder anderen wordt ook genoemd Hefele (niet Hefele, zooals *De Tijd* zegt; hij woont ook niet te Tubingen, maar is bisschop van Rottenburg), een der heftigste tegenstanders van de pauselijke onfeilbaarheid op 't Vaticaansche concilie. — *De Tijd* moest eigenlijk in zijn eigene huishouding beter te huis zijn, alvorens iemand als ware 't voor eerloos te verklaren wegens zijn (vermeende) „oopenstapeling van laster.”

zaken van de eerste christenen meêdeelen dan door mij geschied is. Zou *De Tijd* hun gezag op historisch gebied soms durven en kunnen betwisten? Wij bedoelen natuurlijk eene bestrijding op degelijke gronden, maar niet met holle, hooggehakte phrasen, zooals een zekere school doet — op welke wij beneden terugkomen.

Op mijne bewering dat de eerste man van aanzien, *van wien men zeker weet*, dat hij ter dood gebracht werd *omdat hij christen was*, Cyprianus van Carthago was, verwijst de schrijver naar Petrus en Paulus; maar dat is juist de zaak; de *overlevering* zegt wel dat ze gedood zijn — waar is het onomstootelijk bewijs? De lasteringen tegen het christendom? Maar dan laster ik niet alleen op gezag van profane schrijvers, doch ook op dat van kerkvaders. Zou *De Tijd* willen tegenspreken dat bisschop Gregorius, bijgenaamd de wonderdoener, en een der beroemdste leerlingen van Origenes, in zijn vaderland Pontus een feest invoerde ter eere der christenen die voor het geloof waren gestorven, en hij daarbij dezelfde ongebondenheden en zwelgpartijen, gelijk zij bij de heidensche feesten in zwang waren, veroorloofde, *omdat hij de neiging der menschen tot zinnelijke genietingen kende en van gevoelen was dat de groote menigte daardoor des te lichter voor het christendom kon gewonnen worden?* Ammianus Marcellinus (geen kerkvader) zegt: „Geen wild dier is den mensch zoo vijandig gezind en zoo verderfelijk, als de meeste christenen tegen elkander zijn.” Gregorius van Nazianz klaagde dat het koninkrijk der hemelen door tweedracht in het beeld van den chaos, van nachtelijk onweêr, ja, van de hel, veranderd was; hij noemt de geestelijken van zijn tijd vleiers en zoet vergif voor vrouwen. Basilius roept uit, dat de nietswaardigste priesters bisschoppen worden. Cyrillus van

Jeruzalem verwijt de meesten dezer waardigheidsbekleeders der kerk, dat zij een weelderig en zwelgend leven leiden. Hieronymus zegt van vele geestelijken te Rome, dat zij zulks alleen geworden zijn, ten einde des te ongestoorder de vrouwen te kunnen zien, wier gunstbejagers zij waren, en Isidorus van Pelusium, dat velen het priesterschap misbruikten om tyrannie uit te oefenen, anderen om schatten te verwerven, nog anderen om ontucht te plegen. Caesarius van Arles en Gregorius van Tours klagen vooral over onmatige drinkgelagen, en de apostel der Duitschers, Bonifacius, hangt ook geen liefelijk tafereel op van den zedelijken toestand der priesterschap. Wat de woeste dweepzucht der eerste christenen betreft, ten dien opzichte verwijs ik naar den kerkvader Tertullianus, en van hunne verhouding tot den staat zullen o. a. Schlosser en Kolb *De Tijd* niet in verlegenheid laten.

Dit in antwoord op het verwijt van mijn gedrochtelijke onkunde op historisch gebied.

Ik kom thans tot een ander punt. *De Tijd* wenscht dat er allerwege een jury van wetenschappelijke mannen zou kunnen bestaan, om sommige schrijvers voor eerloos te verklaren en de tijdgenooten voor het koopen van die ellendige voortbrengsels te waarschuwen, welke in strijd zijn met alle waarheid en rechtschapenheid. Dit zal zeker altijd wel een wensch blijven, doch zekerlijk, zoc heel overbodig zou die jury niet wezen. *In de eerste plaats* zou zij zich dan zonder twijfel bezig houden met het onderzoeken der vervalschingen en verdraaiingen, waarmede vooral in de laatste jaren Roomsche schrijvers de geschiedenis onbeschaamd een slag in 't aangezicht geven, ten einde hunne kerk te zuiveren van de smetten, die haar in den loop der eeuwen bezoedeld hebben. Ik

zal niet doen als *De Tijd*, die eenvoudig beschuldigt met bewijzen die weinig om 't lijf hebben; integendeel, door voorbeelden zal ik staven, hoe sommige Roomsche schrijvers de geschiedenis behandelen en mishandelen. — Ter zake, aan den lezer zij het oordeel overgelaten.

In onze dagen hebben ultramontaansche schrijvers de barbaarschheden der inquisitie, ja, schier de inquisitie zelve, ontkend; want is het niet: haar bijna ontkennen, door haar voor te stellen als ingevoerd door de vorsten, als eene zaak van den staat, niet van de kerk? Men heeft ernstig gepoogd, aan te toonen dat de inquisiteurs nooit tot den dood of lichamelijke straffen veroordeelden, maar dat zij den schuldige alleen aan den wereldlijken rechter overleverden. De geschiedenis leert ons echter dat Innocentius III de inquisitie heeft ingesteld, welke *onmiddellijk onder den paus stond*, om de kettters overal op te sporen en over hun leven en dood te beslissen ¹⁾. En dit kettergericht werd nog door dien paus op de Albigenen toegepast. Hij droeg aan graaf Raimond van Toulouse den last op, deze secte uit te roeien. Daar de graaf de bloeddorstige bevelen niet op die wijze wilde volbrengen, slingerde het hoofd der kerk hem den aanbliksem naar 't hoofd en schonk zijne goederen aan den graaf van Montfort, die, een inschikkelijk werktuig, de Albigenen vermoordde. En was de gruwelijke St. Bartholomaeus-nacht alleen het werk der staatkunde? De briefwisseling tusschen den paus en het Fransche hof leert ons, dat Pius V den verschrikkelijken moord aangeraden en mede voorbereid heeft, terwijl zijn opvolger, Gregorius XIII, schoon deze als *mensch* tranen stortte over de bloedige slachting, als *kerkvorst* te Rome

1) Zie o. a. *W. H. Rule*, History of the Inquisition, London, 1868.

schitterende feesten gaf over den St. Bartholomaeus-nacht. De herroeping van het edict van Nantes, aangeraden, goedgekeurd, bezongen, goddelijk verklaard door de Fransche geestelijkheid, — was dat werkelijk niets anders dan staatkunde? En toch durft de abt Frayssinous in zijn *Religion vengée du reproche de fanatisme* nog vragen, „dat men hem eene leuze, een decreet, eene instelling als het werk der algemeene kerk aanhale, waardoor gewelddadigen ijver bevelen of gewettigd wordt?” Nu weet men echter uit de geschiedenis dat pausen en bisschoppen in den loop der eeuwen daarin eenstemmig dachten, dat alles wat de kerk verliet, verdelgd moest worden; pausen en bisschoppen hebben schier bovenmenselijke inspanningen gedaan om de inquisitie in te voeren in landen, die haar niet dulden wilden. Doch omdat de inquisitie, omdat de vervolgingen in den regel niet voortvloeiden uit wat Frayssinous de *algemeene kerk* noemt, — omdat die vervolgingen in den regel niet vooraf gedecreteerd werden op een of ander concilie — is noch de inquisitie, noch iets dergelijks, het werk der kerk, der pausen! Welk een sophistische redeneering! — Ozanam zegt in zijne *Civilisation Chrétienne*: „St. Martinus protesteerde tegen de straf van den ketter Priscillus en zijne lotgenooten. Hunne dwaling was strafbaar, maar toen de schuldigen, veroordeeld door het gerechtshof van Maximus, hunne straf hadden ondergaan, hoorde de kerk met afgrijzen van eene nieuwigheid, zoo geheel strijdig met hare zachte leer, en St. Martinus wilde geen gemeenschap hebben met hen, die het dogma onder de hoede van den beul plaatsten.” Hieruit nu leidt Ozanam de sophistische gevolgtrekking af, dat die *nieuwigheid* nooit door de kerk is aangenomen, dat de kerk nooit het dogma onder de hoede van den beul heeft geplaatst! De beul zou

zich, *in weérwil van de kerk*, als beschermer van het dogma opgeworpen hebben!

Lamennais zegt ergens: "De kerk is onverdraagzaam jegens dwalingen, maar *nooit* spreekt zij over personen andere dan *geestelijke* straffen uit!" Pater Lacordaire noemt de inquisitie: "een *zacht* gerechtshof, dat verreweg het geringste aantal beschuldigten aan den wereldlijken arm der wet overleverde en duizenden menschen redde, die zonder de inquisitie door de wereldlijke rechtbanken zouden veroordeeld geworden zijn." — Ventura beweert: "Alleen de katholieke leer is verspreid door de macht van het heilige woord; de kerk heeft de volkeren niet onderworpen door vrees; zij heeft hen door liefde tot zich getrokken!" En de abbé Coeur: "De kerk heeft nooit, om de harten te bekeeren, *een beroep gedaan op geweld*; niets is strijdiger met haren geest; niets is *ten allen tijde* meer vreemd geweest aan hare instellingen;" terwijl Nicolas driest beweert: "Voor haar (de kerk) bestaat er slechts één koningrijk, en het is niet van deze wereld; in den strijd, dien zij voert, *wordt er geen bloed vergoten dan het hare, geen wapen gedragen dan het woord en het voorbeeld*." — O, bloedstroomen, galg, rad, brandstapels, vunzige kerkers, en slachtingen in het groot om des katholieken geloofs wille, verdwijnt uit de geschiedenis! Gij zijt fabelen, meer niets! Gij zijt niets anders dan voortbrengselen van het verhitte brein van hen, die het hoofd met afkeer en huivering van al die gruwelen afwenden!!

Wanneer iemand zou durven beweren dat de Roomsche kerk sedert den nieuweren tijd alles gedaan heeft om de wetenschappen onder het juk te brengen, dan zal Falloux hem vertellen, dat zij integendeel "voor den nieuweren tijd de onafhankelijkheid des woords heeft geschapen," en wel "op het concilie van Trente!" Een zon-

derlinge onafhankelijkheid des woords, want terwijl de prelaten beraadslaagden en decreeten maakten, werd overal, waar de kerk nog heerschte, de onafhankelijkheid des woords, zelfs die der gedachte, onderdrukt door gevangenis en brandstapel! In de laatste zitting van het concilie, waar de kardinaal van Lotharingen toeroepingen of vragen deed, die door het geheele concilie werden beantwoord, luidde de laatste uitroeping: „anathema alle ketters!” en het concilie antwoordde: „anathema! anathema!” En waarom? Juist omdat de ketters de onafhankelijkheid des woords en der gedachte schiepen.

Balmès beweert dat de godsdienst en beschaving, onder den invloed der kerk, bij het begin der 16e eeuw een tijdperk van groote ontwikkeling waren binnen getreden en vervolgt dan: „De grootheid en glans, sedert dien tijd ontstaan, is men niet verschuldigd aan de hervorming, integendeel, zij zijn verkregen in weerwil daarvan.” Het is dus fabel wat zelfs andere katholieke schrijvers met smart bekennen van die grootheid en glans der protestantsche volkeren. Zijn dan misschien de vruchten der moderne beschaving en ontwikkeling rijp geworden in Rome, in Spanje, in Portugal, in Mexico? En schoon de geschiedenis ons nu al verhaalt dat een van die vruchten der beschaving, de afschaffing der slavernij, in het protestantsche Engeland is rijp geworden, dezelfde schrijver geeft haar een slag in 't aangezicht met de woorden: „De afschaffing der slavernij is men *uitsluitend aan het roomsch-katholicisme verschuldigd; het protestantisme heeft er niet het geringste deel aan.*” De reeds door mij aangehaalde schrijver Nicolas verkondigt openlijk dat de protestanten in de 16e en 17e eeuw niet voor godsdienstvrijheid, maar voor de *onderdrukking* van 't geweten

streden. Op dezelfde bladzijde, waar Lamennais ons verhaalt dat de hervorming alle ontwikkeling en beschaving der menschheid heeft tegengehouden, zegt hij, dat zij, de hervorming, onvermijdelijk moet uitcopen op slavernij. En elders verheft hij het oude regime in Frankrijk als vrijzinnig, en wel door het katholicisme. „Er bestond eene natie, die geregeerd werd door een oud geslacht van koningen, naar eene constitutie die zoo volmaakt was als er ooit eene bestond, en volgens wetten die men, juister dan de Romeinsche, zou kunnen beschouwen als van den hemel te zijn nedergedaald. Zoo wijs, zoo rein, zoo weldadig en heilzaam voor de menschheid!” Bestaan er dan in de geschiedenis geene ontaarde zoons van de ontaarde Katharina de Medicis, bestaat er geen Lodewijk XIV, geen regentschap van den hertog van Orleans, geen liederlijke Lodewijk XV? Was de groote Fransche revolutie soms dan een gevolg van de zachte, vaderlijke regeering der Fransche koningen? Donoso Cortez, een Spanjaard, bazelt: „twee zaken zijn glad onmogelijk in een waarlijk katholieken staat: *het despotisme en de revolutie.*” Een Spaansche schrijver, die zoo spreekt, bezit inderdaad een dosis koelbloedige onbeschaamdheid, die ongehoord is; immers, de geschiedenis leert ons dat Spanje een bij uitstek katholiek land is, maar ook, dat er schier geen land ter wereld bestaat, 't welk in onze eeuw zoo rijk was aan despotische handelingen en revolutionaire bewegingen!

Ten slotte nog een paar voorbeelden van verminking en verdraaiing. Een Duitsche jezuïet, Weninger, gaf tegen de opening van het Vaticaansche concilie een werk uit, getiteld: „*Is Pius IX onfeilbaar?*” wat door hem in een toestemmenden zin beantwoord werd en hij door aanhalingen uit de kerkvaders zocht te bewijzen. Bij

Augustinus over Jezus woorden: *Quae sunt oves meae, vocem meam audiunt* (die mijne schapen zijn, hooren mijne stem), haalt Weninger de woorden van den kerkvader aldus aan: *Vox ejus (Christi) de Romana ecclesia non est obscura*. (Zijne woorden — van Jezus — over de Romeinsche kerk zijn niet duister). Doch wat staat er eigenlijk bij Augustinus? *Vox ejus de ecclesia non est obscura*. De jezuiet heeft zich dus de *vervalsching* veroorloofd om het woord *Romana* (roomsch) er tussehen te schuiven. Dezelfde schrijver beroept zich op eene plaats bij Ambrosius, waarin deze zou zeggen: „De roomsche kerk kan bezocht worden.” Doch Ambrosius opslaande, is er van de *roomsche* kerk geen sprake; de schrijver had de onbeschaamdheid, die woorden in te schuiven voor *Italië*, zoodat men lezen moet: „Italië kan bezocht worden.” — Het laatste voorbeeld ontleenen wij aan *De Tijd* zelf. Men weet dat de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en de Vrijmetselarij de nachtmerrie van dit blad zijn, en deze instellingen herhaalde malen bloot staan aan zijne hevige aanvallen. In een der nummers van dit jaar zeide het in een zijner hoofdartikels: „In den tijd, dat deze orde (de vrijmetselarij) nog niet openlijk kon optreden, heeft zij een werktuig (namelijk de M. t. N. v. A.) in 't leven geroepen, dat in hare plaats zou handelen, en voor haar doel zou werken.” Behalve het ongerijnde van deze bewering, maakt *De Tijd* zich ook aan leugen schuldig; immers, toen de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen werd opgericht (1784) bestonden er meer dan 10 loges, die door de overheid in hare werkzaamheden niet belemmerd werden. Is de voorstelling van *De Tijd* dan soms die rechtschapenheid en waarheid, welke het blad zegt, in mijne beschouwing te missen?

Doch genoeg. Ik meen in de aangehaalde voorbeelden van roomsche schrijvers dezer eeuw duidelijk aangetoond te hebben dat, wanneer er eene jury werd opgericht zooals *De Tijd* die wenscht, zij zeker jaren zou werk hebben om den Augias-stal der roomsche litteratuur onzer dagen van een zekere school — de ultramontaansche en jezuiëtische — op te ruimen, en dat zij stellig een geruimen tijd zou noodig hebben met *De Tijd* zelf, die met zijne insinuaties en scheeve voorstellingen van de aanneming van het amendement-Dumbar alle waarheid en rechtschapenheid verloochent en letterlijk onze roomsche landgenooten opruit. Om kort te gaan, ik maak hier de woorden van een oprecht, geleerd katholiek, van pater Gratry, tot de mijne, die van de bovengenoemde school zegt: „Bij zulk eene houding kan waarlijk van wetenschap en verstand, van grondig onderzoek der zaak, van welken arbeid des geestes ook, geen sprake meer zijn. Het is niets dan bedwelming, het gedrag van een beschonkene, die de voorwerpen niet meer van elkander weet te onderscheiden.”

VOORHANDEN IN ELKEN BOEKHANDEL.

„HET PAUSDOM, zijn ontstaan, bloei
en verval,”

*naar het Hoogduitsch van HERIBERT RAU, vertaald en
met aantekeningen voorzien door S. H. TEN CATE.*

Een boekdeel van 342 pag. roijal 8° formaat.

Prijs f2.90.

B. 4037 d